

Nemyslím, že *M. Hapla* napsal pomyslnou tečku za velkou diskusí o podstatě a zdůvodnění lidských práv. Neměl ovšem ani takovou ambici. Místo toho poctivě pročetl mnoho důležitých textů, promyslel je, komentoval, položil nemálo otázek a mnohé z nich také zodpověděl. Určitě pomohl svým čtenářům zkoumanou problematiku lépe strukturovat a také je nasměroval k dalším autorům. A i kdyby nic jiného, dal svou knihou najevo, že je s ním v české teorii práva třeba nadále počítat. Co více od disertační práce chtít?

Jan Kysela*

Tauchen Jaromír. Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945). Praha: Wolters Kluwer, 2016, 480 s.

Obsáhlých monografií, které by poctivě a kompletně dokumentovaly a mapovaly vývoj jednoho jasně vymezeného právního odvětví v přesně datovaném historickém období, je mezi právněhistorickými publikacemi stále spíše poskrovnu. Jednou z výjimek z poslední doby je odborná kniha *Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)* od *Jaromíra Tauchena*, která vyšla ve druhé polovině roku 2016 v nakladatelství Wolters Kluwer.

O právním dualismu v období protektorátu a souvisejících vybraných otázkách toho bylo napsáno již relativně dost, zejména po roce 1989. Autoři z řad právních historiků se dosud soustředili především na veřejné právo, státoprávní otázku a organizaci veřejné správy v protektorátu (např. *Pavel Maršálek, Pod ochranou hákového kříže*) či na problematiku tehdejšího rasového zákonodárství, které proniklo na území protektorátu z Německa a stalo se nástrojem pronásledování Židů i na našem území (např. *Helena Petrův, Zákonné bezpráví*).

Jaromír Tauchen si vybral za předmět svého zkoumání pracovní právo jako součást soukromého práva. Jak záhy zjistíme, ani pracovní právo tehdy nezůstalo ušetřeno rozsáhlých a pokrývajících ideologických zásahů. Právní regulace práce v období německé okupace dokonce obsahovala i normy vyložené represivní či podporující diskriminaci části obyvatel z důvodu jejich rasového původu. Rovněž právní dualismus a koexistence německého a protektorátního (českého) práva se do pracovního práva na území protektorátu v letech 1939 až 1945 silně promítaly.

Monografie o více než čtyři sta padesáti stranách je postavena především na archivních zdrojích, edicích archivních materiálů, dobových pramenech práva, memoárech a dobovém tisku a spíše jen doplňkově na sekundární literatuře. Hned v úvodu je proto třeba vyzdvihnout a ocenit, že kniha přináší fakta a poznatky z velké části dosud nepublikované. Autor je získal vlastním rozsáhlým archivním výzkumem. Hlavní text doplňuje téměř na každé stránce bohatým a pečlivě zpracovaným poznámkovým aparátem a odkazy na zdroje. V tomto směru se jedná o dílo vskutku průkopnické.

Na koncepčním pojetí i finálním zpracování knihy je zřejmé, že autor je zkušený publikující právní historik se zaměřením na německé a rakouské právní dějiny s těžištěm v historickém období nacionálního socialismu a rovněž na dějiny Němců v českých zemích. *Jaromír Tauchen* působí jako odborný asistent na katedře dějin státu a práva brněnské právnické fakulty. Vydaná monografie není prvním dokladem jeho erudice v oboru a kompetence v daném tématu. Publikoval již více odborných textů, ve kterých se věnoval mimo jiné vývoji

* Doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Kancelář Senátu. E-mail: kyselaj@prf.cuni.cz.

německého trestního soudnictví v letech 1933 až 1945. Je rovněž spoluautorem dvoudílné práce o vývoji soukromého práva na území českých zemí.

Monografie je přehledně členěna do jedenácti kapitol. Expozici do problematiky je věnován prostor v prvních třech kapitolách. Autor v nich podrobně popisuje výchozí stav právní regulace práce v českých zemích (respektive v českém a moravském vnitrozemí) těsně před vyhlášením *Protektorátu Čechy a Morava*, včetně přehledu základních druhů pracovních smluv používaných před 15. březnem 1939, včetně smluv služebních a živnostenských. Dále představuje v základních konturách pojetí práce v nacistické ideologii jako tehdejší materiální pramen práva. A konečně čtenáře seznamuje s říšským pracovním právem, platným a dále utvářeným v Německu od roku 1933. Toto právo, dělené na kolektivní a individuální pracovní právo, se stalo vzorem pro pracovní právo také v protektorátu. Autor v této souvislosti připomíná i existenci nacistických „odborů“ (*Německé pracovní fronty*).

Z hlediska zvoleného předmětu výzkumu leží těžiště monografie především ve čtvrté, páté a sedmé kapitole. Z této části publikace vystupuje jako klíčové téma především omezení autonomie vůle zaměstnance, a dokonce i zaměstnavatele v pracovněprávních vztazích, které bylo přímo charakteristické pro pojetí práce v nacistické ideologii. Omezení vůle se stalo základním předpokladem pro rychlé zavedení propracovaného systému řízení a nucené práce v protektorátu. Pracovněprávní vztah a výkon zaměstnání měly odpovídat především potřebám státu.

Autor monografie připomíná, že systém řízení práce se opíral především o novou mzdovou politiku a zákaz hromadného propouštění. Naproti tomu systém nucené práce byl podle jím zjištěných poznatků založen na zavedení všeobecné pracovní povinnosti, evidenci pracovních sil a možnosti přikazování práce. Pro řízenou i nucenou práci bylo společné vynucování si vysoké pracovní morálky. Autor začlenil do tématu nucené práce logicky i problematiku totálního nasazení pracovních sil a pozdější nasazení Čechů při zákopových pracích nejen na území protektorátu, ale také v Dolním Rakousku a ve Slezsku, a rovněž jejich pracovní nasazení u protiletické ochrany a *Technické nouzové pomoci*, a dokonce i existenci kárných pracovních táborů.

V rámci řízené a nucené práce systém zaváděl zvláštní pracovněprávní postavení pro některé přesně definované skupiny zaměstnanců, kterým se autor rovněž podrobně věnuje. Jednalo se zejména o německé a veřejné zaměstnance, zemědělské a domácí dělníky, osoby zaměstnané v domácnosti a dále o osoby podléhající diskriminaci podle rasových zákonů, na které mimo jiného doléhala i přísná restrikce při výkonu některých povolání. Problematika právního postavení Židů v protektorátu je v práci zestručněna, zřejmě z důvodu již existující literatury k tomuto tématu.

Ve zbývajících částech monografie autor analyzuje činnosti úřadů s působností v oblasti pracovního práva, ať už se jednalo o správní úřady vytvářející nové pracovněprávní normy (*Ministerstvo hospodářství a práce*, *Ministerstvo sociální a zdravotní správy* či *Úřad říšského protektora*), nebo o úřady dohlížející na jejich aplikaci (zprostředkovatelny práce a úřady práce) či vykonávající dozor nad jejich dodržováním (živnostenská a horní inspekce). Zmiňuje také existenci *Ústavu lidské práce*, který se zabýval výzkumem, což je téma téměř neznámé.

Mezi další podrobně zpracovaná témata v knize patří ochrana života a zdraví zaměstnanců a bezpečnost práce v protektorátu, politika glajchšaltování v organizacích zastupujících zaměstnance, zejména vytvoření *Národní odborové ústředny zaměstnanecké*, a rovněž řešení pracovněprávních sporů před pracovními, rozhodčími i řádnými soudy. Opomenuto nezůstává ani téma volby povolání české mládeže v podmínkách německé okupace. Kniha připomíná zejména tehdejší nástroje pro plánovité včleňování mládeže do nedostatkových profesí a jejich používání v praxi.

Tauchenova monografie podává ucelený a téměř dokonalý přehled o systému řízení a nucené práce prosazeného okupační mocí na našem území v roce 1939 a o jeho dalším vývoji až do roku 1945. Jako nezbytnou pomůcku ji jistě ocení každý, kdo se tématem pracovního práva nebo jeho vybrané části v období protektorátu bude v budoucnu dále zabývat. Navzdory komplexnímu zpracování knihy zůstává i po jejím vydání prostor pro další výzkum. Zajímavá by například byla komparace s právní regulací práce a pracovních sil a jejich mobilizací ve válečných ekonomikách některých dalších států účastnících se druhé světové války, například v Itálii, Sovětském svazu či ve Velké Británii.

František Emmert*

Rolph David – Vitins Matt – Bannister Judith – Daniel Joyce. Media Law: cases, materials and commentary. Victoria: Oxford University Press, 2015, 663 s.

I přes neutuchající příliv nových publikací z oblasti mediálního práva a svobody projevu v tomto roce – stejně jako v letech předchozích – je druhé vydání australské knihy s obecně shrnujícím názvem *Media Law: cases, materials and commentary* od většiny z nich odlišná. Obdobně jako kniha *European Media Law*¹ totiž nepopisuje pouze vybrané či soudobé otázky z dané právní oblasti, ale co možná nejkomplexněji pokrývá normativní úpravu a zároveň nabízí aktuální pohled na vývoj mediální scény na celém kontinentě. Je tak osvěžujícím komparativním prvkem pro všechny, kdo se zabývají mediálním právem, vztahem médií a soudnictvím, právem na informace i oblastmi s nimi úzce spojenými. Oproti zmiňované publikaci *European Media Law* se ovšem strukturálně liší tím, že jednotlivé části člení podle větších dílčích celků (právní regulace, difamace, soukromí, právo na informace...), nikoliv po konkrétních článkách mezinárodních dokumentů, či dokonce jednotlivých zákonů, jak činí výše jmenovaná kniha evropská (rozebírající např. Směrnici o televizi bez hranic a Směrnici o audiovizuálních mediálních službách po jednotlivých článkách).

Objemná, více než šestisetstránková publikace o sedmnácti kapitolách otevírá téma poměrně klasicky přes vymezení role médií ve společnosti. Nejprve připomíná pojem veřejné sféry – poprvé v tomto smyslu užívaný *Jürgenem Habermasem* – který mimo jiné popsal roli tisku ve společnosti jako zcela zásadní: právě přes média se totiž podle něj soukromé názory stávají veřejnými. Sílu médií navíc považoval za fundamentální v tom, že jsou prosta soukromých i veřejných vlivů. Bylo by více než zajímavé sledovat, jak by popsal vývoj na mediálním trhu a proměny společnosti v současném světě. K tomu se nicméně vyjadřují alespoň autoři knihy, když sice připomínají klišovité označení médií za „čtvrtou moc“ ve státě, jedním dechem ale příhodně dodávají, že mezera mezi rétorickými proklamacemi o roli médií a skutečností je obrovská.

Kromě této drobné odbočky do historie se v úvodní části kniha příliš zpět neohlíží a rovnou představuje systém fungování médií, což lze – vzhledem k cílům knihy představit co možná nejvíc ze současného systému mediální regulace – hodnotit kladně. Přestože se Austrálie stále svým mediálním systémem nejvíce blíží k Velké Británii a Spojeným státům americkým, dokázala si najít svůj vlastní model fungování. Ten je hybridním propojením amerického dominantně-komerčního přístupu k trhu (financování z příjmů z reklamy) a britského

* JUDr. František Emmert, Ph.D., Ústav státu a práva, v. v. i. E-mail: frantisek.emmert@ilaw.cas.cz.

¹ CASTENDYK, Oliver – DOMMERING, E. J. – SCHEUER, Alexander. *European Media Law*. Kluwer Law International, 2008.